

dr hab. Jolanta Józwiak
Zakład Literatury i Kultury Rosyjskiej
Instytut Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Skórzewo, 21.06.2019 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Marty Noińskiej

*p.t. Новогоднее обращение лидера государства как ритуальный жанр медиадискурса
на материале российских, немецких и польских выступлений.*

Медиалингвистический анализ

*(pt. Orędzie noworoczne przywódcy państwa jako rytualny gatunek dyskursu medialnego
na materiale rosyjskich, niemieckich i polskich przemówień. Analiza mediolingwistyczna)*

Rozprawa doktorska mgr Marty Noińskiej została napisana w języku rosyjskim (co należy podkreślić) i przygotowana pod kierunkiem dr hab. Żanny Śładkiewicz prof. UG.

Praca ma logiczną i przejrzystą konstrukcję. Składa się ze wstępu (ss. 3–5), czterech rozdziałów *Медиадискурс как объект лингвистики* (ss. 6–56), *Жанр новогоднего обращения в политическом и медийном дискурсе* (ss. 57–90), *Специфика жанра новогоднего обращения в России, Германии и Польше* (ss. 91–157), *Новогоднее обращение как прецедентный медиатекст* (ss. 158–195), z których dwa pierwsze mają charakter teoretyczno-metodologiczny, a pozostałe dwa – analityczny), zakończenia (ss. 196–199), spisu ilustracji (ss. 200–201), rozbudowanej (ok. 300 pozycji) bibliografii (ss. 202–220), spisu źródeł ilustracji (ss. 220–222), obszernego aneksu (ss. 223–351) z tekstami źródłowymi oraz streszczeń w języku polskim i angielskim (ss. 352–355).

Jak we *Wstępie* deklaruje sama Autorka, celem pracy jest kompleksowy opis gatunku orędzia noworocznego przywódcy państwa w Rosji, w Niemczech i w Polsce, i jest to oryginalne ujęcie porównawcze. Do realizacji tak sprecyzowanego zadania badawczego Doktorantka słusznie wybrała stosunkowo nowe podejście stosowane przy analizie tekstów o charakterze medialnym, tzn. analizę mediolingwistyczną, uwzględniając tym samym specyfikę wybranego gatunku, czyli przekaz znaczeń za pomocą środków należących do różnych systemów semiotycznych, a także kontekst socjokulturowy. Dzięki temu

przedłożona praca wpisuje się w cieszący się coraz większym zainteresowaniem badaczy nurt badań językoznawczych, który szybko rozwija się w dobie nowych technologii, Internetu, zmieniających swoje oblicze środków masowego przekazu, co bezpośrednio wiąże się z wszechobecnym przekazem treści za pomocą różnych kanałów komunikacji i różnych kodów semiotycznych.

Na uwagę zasługuje poddany analizie materiał źródłowy, który, w szczególności na gruncie polskim, rzadko jest obiektem badań lingwistycznych. Autorce udało się zgromadzić w aneksie do rozprawy (co nie było łatwe w wypadku części materiałów archiwalnych) aż 87 tekstów orędzi noworocznych przywódców państw, wygłoszonych w Rosji, w Polsce i w Niemczech w latach 1990-2018 (w równych proporcjach ilościowych – po 29 w języku rosyjskim, niemieckim i polskim). Tak wybrany okres pozwolił na prześledzenie ewolucji gatunku w szczególnym okresie zmian i transformacji w poszczególnych krajach. Zebranie materiału w trzech językach dało znacznie szerszą perspektywę oglądu i umożliwiło przeprowadzenie analizy porównawczej w ujęciu diachronicznym i synchronicznym. Należy zatem podkreślić trafność i oryginalność podjętej przez Doktorantkę problematyki.

W pierwszym rozdziale rozprawy *Медиадискурс как объект лингвистики* Doktorantka w sposób wyczerpujący przedstawiła główne założenia i historię kształtowania się mediolingwistyki jako odrębnego kierunku badań z uwzględnieniem specyfiki tego procesu w Rosji, w Niemczech i w Polsce. Prezentowane informacje przedstawione są tu w sposób przejrzysty, konsekwentny, logiczny i pozwalają stworzyć wyczerpujący obraz rozwoju badań mediolingwistycznych we wspomnianych trzech krajach. Autorka wykazała się bardzo dobrą orientacją w literaturze przedmiotu na gruncie polskim, rosyjskim i zachodnioeuropejskim. W omawianym rozdziale Doktorantka przedstawiła osiągnięcia i metody różnych szkół badawczych, ale w dalszej części pracy bazuje w głównej mierze na pojęciu mediolingwistyki w ujęciu T. G. Dobroszlńskiej i B. Skowronka. Odwołuje się również do krytycznej analizy dyskursu, teorii multimodalności G. Kressa oraz teorii intertekstualności i precedensowości.

W drugiej części pierwszego rozdziału Doktorantka słusznie postanowiła wyjaśnić kluczowe dla swojego wywodu naukowego pojęcia, takie jak: dyskurs medialny, tekst medialny czy gatunek w oparciu o wybraną literaturę teoretyczną. Trzeba jednak zaznaczyć, że właściwie każdy z przywołanych terminów był i jest przedmiotem wielu dyskusji naukowych, podobnie zresztą jak wcześniej wspomniana multimedialność. Wprawdzie z rozważań Doktorantki wynika świadomość różnorodności pojmowania, a niekiedy samej postaci tych terminów, jednak wydaje się, że w toku dalszej działalności naukowej warto byłoby doprecyzować niektóre

kwestie. Jest to złożony problem i w żaden sposób nie wpływa na moją wysoką ocenę pierwszego rozdziału rozprawy.

Rozdział drugi *Жанр новогоднего обращения в политическом и медийном дискурсе* został poświęcony określeniu miejsca gatunku orędzia noworocznego zarówno w dyskursie politycznym, jak i medialnym na tle innych form komunikacji. W sposób interesujący i uporządkowany, w czym pomagają, znajdujące się zresztą w całej pracy, wyróżnienia tekstowe, sygnalizujące skupienie się na danej kwestii w kolejnych częściach poszczególnych rozdziałów, przedstawiono w nim genezę, historię i cechy analizowanego gatunku orędzia noworocznego, wskazując na jego niewątpliwe zakorzenienie w rosyjskiej, niemieckiej i polskiej tradycji kulturowej.

W rozdziale trzecim *Специфика жанра новогоднего обращения в России, Германии и Польше* Doktorantka przeprowadziła szczegółową analizę gatunku orędzia noworocznego, poddając porównaniu organizację przestrzeni semiotycznej, główne wartości eksplikowane w przemówieniach liderów państw, aktualizację opozycji binarnej swój – obcy, jak również sposoby realizacji funkcji fatycznej w omawianych tekstach. Bogata egzemplifikacja pozwoliła potwierdzić wszystkie stawiane tezy. W rezultacie przeprowadzonej analizy udało się wyróżnić zarówno cechy wspólne rozpatrywanego gatunku tekstu medialnego niezależne od kraju prezentacji przemówienia, jak i różnice wynikające z odmiennej kultury i mentalności społeczeństw, przejawiające się tak w doborze środków językowych, jak i niewerbalnych środków semiotycznych (symbole, znaki-artefakty, oprawa dźwiękowa i wizualna), odgrywających ogromną rolę w przekazach medialnych.

W tym rozdziale chyba najbardziej uwidocznił się polisemiotyczny charakter przekazu treści w orędziu noworocznym przywódcy państwa ze względu na omówienie takich parametrów wystąpień, jak: czas nadawania, długość trwania, miejsce, obecność symboli państwowych i innych, mających znaczenie dla poszczególnych kultur, rozpoznawalnych artefaktów, ważnych dla kultury utworów muzycznych oraz znaczących efektów wizualnych.

W kolejnym rozdziale czwartym *Новогоднее обращение как прецедентный медиатекст* Autorka rozprawy poruszyła kwestie związane z intertekstualnością i tzw. precedensowością, czyli z odniesieniami do innych, znanych w danej kulturze tekstów, wypowiedzi czy w szerszym ujęciu do znaków omówionych w poprzednim rozdziale.

Jako novum należy potraktować próbę przedstawienia przez Doktorantkę sposobów wykorzystania elementów orędzi noworocznych w Rosji, w Niemczech i w Polsce w tekstach wtórnych. Noworoczne wystąpienia polityków stanowią bowiem inspirację dla twórców programów satyrycznych, parodii, karykatur czy internetowych memów, co zostało

zobrazowane za pomocą bogatego materiału ilustracyjnego. Autorzy podobnych tekstów wykorzystują nie tylko werbalne fragmenty przemówień polityków, ale również aranżację przestrzeni czy też podkład dźwiękowy. Powstające w podobny sposób i szeroko rozpowszechnione, szczególnie w środowisku internetowym, animacje stanowią jednoznaczne potwierdzenie polisemiotycznego charakteru badanego gatunku, są dowodem na możliwość wydzielenia z orędzia noworocznego komponentów werbalnych, wizualnych i akustycznych oraz ich oddzielnego wykorzystania w celu wywołania odpowiednich skojarzeń.

Większa lub mniejsza częstotliwość pojawiania się elementów analizowanego gatunku w innych formach komunikacji medialnej pozwoliła Doktorantce wyciągnąć wnioski odnośnie do statusu badanego gatunku komunikacji politycznej w poszczególnych państwach. I tu wyniki są jednoznaczne: najwięcej tekstów wtórnych, dla których orędzia noworoczne są tekstami precedensowymi powstaje, funkcjonuje i jest szeroko komentowane w rosyjskiej przestrzeni medialnej i świadczy o największym zainteresowaniu społecznym analizowanym w niniejszej pracy gatunkiem.

Poprawność formalno-językowa, stylistyczna i interpunkcyjna pracy nie budzi zastrzeżeń, chociaż Autorka nie uniknęła nielicznych uchybień językowych i technicznych. W wyrazie *текст* kilkakrotnie pojawia się błąd literowy, na przykład: содержания тексов (s. 15); обозначения тексов (s. 26); исходного теста (s. 163); вторичных тексов (s. 194). Z brakiem lub zamianą litery mamy również do czynienia w innych miejscach tekstu, por.: медитекстов (s. 16); Mediolingwisyка (s. 27); глобализированого (s. 47); Доброслонской (s. 6), вступаюут (zamiast *выступают*, s. 171)). Oczywiście te niedociągnięcia techniczne nie mają wpływu na wartość merytoryczną pracy, ale gdyby Autorka zamierzała opublikować rozprawę, należałoby je wyeliminować.

Druga, znacznie bardziej istotna uwaga dotyczy transkrybowanego zapisu nazwisk polskich w języku rosyjskim. Niestety zdarzają się tu błędy lub niekonsekwencje w zapisie. Przykładowo nazwisko *Lubaś* pojawia się w postaci *Лубась* (s. 17), a powinno zostać wprowadzone do tekstu w wersji *Любась*. W kwestii zapisu w języku rosyjskim imion własnych, pochodzących z różnych języków polecam zapoznanie się z publikacją: *Д. .И. Ермолович, Теория и практика межъязыковой передачи, Москва 2005*, w której prezentowane są tablice zapisu oddzielnych liter i połączeń literowych, występujących w poszczególnych językach.

Najwięcej kłopotu sprawiło jednak nazwisko *Lisowska-Magdziarz*, które występuje w tekście pracy w dwóch wariantach zapisu: *Лисовска-Магдзиаж* (s. 43) i *Лисовска-Магдяж* (s. 45), ale żaden z nich nie jest wariantem rekomendowanym.

Błędy i niekonsekwencje dotyczą także przekazu nazwisk zakończonych na -ska, -cka, na przykład: *Katarzyna Sitkowska – Катажина Ситковска* (s. 17), *Dorota Brzozowska – Дорота Бжозовска* (s. 33) i *Бжозовская* (s. 33, s. 39, s. 41). W ostatnim przypadku drugi, prawidłowy zapis pojawia się w publikacji w języku rosyjskim, ujętej w bibliografii, co nie zostało uwzględnione w tekście. Podobne wątpliwości budzi zapis nazwiska *Паточка-Сигловы* (s. 66, s. 68), chociaż trzeba zauważyć, że niekiedy inny zapis niż rekomendowany może być stosowany w pełni świadomie ze względu na zachowanie odrębności kulturowej. Niezależnie od decyzji w tej kwestii reguły powinny być stosowane konsekwentnie, nie jest możliwe stosowanie dwóch wariantów jednocześnie, powinny one zostać ujednolicone.

Z uwag o charakterze edytorskim chciałabym jeszcze zwrócić uwagę na zastanowienie się na użyciu tzw. twardej spacji w wypadku inicjałów, szczególnie podwójnych, która nie pozwoli przełamywać wiersza w niewłaściwym miejscu i tym samym uniknąć niezręczności typograficznej. Zasadne wydaje się także rozważenie zmiany kolejności załączników – spis ilustracji znajduje się przed bibliografią, która z kolei kończy się źródłami ilustracji. Streszczenia w języku polskim i angielskim odnajdujemy natomiast na samym końcu po aneksie, zawierającym teksty orędy noworocznych w trzech językach. Ze względu na objętość materiału ilustracyjnego zauważalna jest pewna dysproporcja pomiędzy częścią merytoryczną a bardzo wartościowym aneksem i w wypadku publikacji całości warto byłoby dopilnować odpowiedniej struktury graficznej (na przykład zmiany interlinii), tym bardziej że Autorka jest świadoma wpływu elementów pozawerbalnych, typograficznych na odbiór przekazu.

Konkluzja końcowa

Podsumowując, należy stwierdzić, że pani mgr Marta Noińska niewątpliwie wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie wybranej dyscypliny naukowej oraz umiejętnością korzystania z literatury przedmiotu w co najmniej czterech językach, a także dojrzałością naukową do samodzielnego prowadzenia badań w zakresie trafnie wybranej przez siebie tematyki, jak również prawidłowym doбором metod i narzędzi badawczych oraz umiejętnością ich zastosowania.

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Marty Noińskiej pt. *Orędzie noworoczne przywódcy państwa jako rytualny gatunek dyskursu medialnego na materiale rosyjskich, niemieckich i polskich przemówień. Analiza mediolingwistyczna* jest, moim zdaniem, dobrze

przygotowaną, oryginalną pracą i odpowiada wymaganiom określonym w art. 13 ustawy zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnoszę tym samym o dopuszczenie mgr Marty Noińskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego.

dr hab. Jolanta Józwiak

